

pacis"). Novčani prihod sačinjavahu globe (mulctae), koje su se plaćale za razne krivice, a navlaš onda, kad je koja stranka pogazi utanačeni ugovor ili susjed povrijedio među zemljišnoga posjeda, onda carine (vectigal), osobito dohodak od stranih brodova. Uzato poznat je i počasni dar, koji bi obično u naravi davali vladaru i njegovoj pratnji pojedini velikaši, kojima bi dolazio u kuću na svom putu (ius descensus regii); ali i od ove teške i teretne daće mogao je vladar oprostiti bilo pojedine plemiće, bilo čitave korporacije. Svojih novaca nijesu hrvatski vladari kovali, jer se u državi trošio bizantinski (byzantii, romanati), tada s v j e t s k i n o v a c, naročito zlatnici (aurei, solidi) i srebrnjaci (argentei, denarii); ni promećurna Venecija, ni Nemanjina Srbija, ni Simeunova i Samuilova Bugarska nijesu t a d a (sve do potkraj XII. vijeka) kovalе svoga novca, naročito zlatnoga i srebrnoga. Inače se trgovalo i daće plaćale još i u prirodninama (žitu, vinu, ulju, soli, siru, kruhu, svinjama, ovcama, kozama), a naročito u kunskim kožama (pelles marturinae, ili marturina).

Vojska. Izdaci kraljevski poglavito su tekli na vojsku i mornaricu. Vladar hrvatski bijaše vazda vrhovni njezin zapovjednik, te je navješćivao rat i sklapao mir. Vojnička sila na kopnu i moru bila je veoma znatna već za knezova Trpimira i Domagoja, kako pokazuju uspješni rat s Bugarima i osvojenje Barija, a docnije za kralja Tomislava bješe još jača. Mornaricom hrvatskom zapovijedao je u kraljevsko doba od druge polovice XI. vijeka zamjenik nekadanjega neretljanskog kneza (dux Marianorum).

Dalmatinski gradovi. Dalmatinski gradovi imali su kroz cijelo ovo vrijeme svoju samoupravu, a po njihovu uzoru bili su kasnije uređeni i oni gradovi, koje su Hrvati sami podigli, tako Belgrad i Šibenik. Na čelu grada stajao je prior, izabran od gradskih plemića (patricija), koji su se također raspadali na plemena (primjerice „Petrus de genere Cacauntorum“), a onda potvrđen u ranije doba od cara bizantinskoga, a u docnije od hrvatskoga kralja; stoga i jest gradski prior zadarski ili spljetski velikaš kraljevstva. Zadarski bijaše najugledniji, pače za porodicu Madijevaca znamo, da je bila u rodu s hrvatskom kraljevskom kućom, jer je jedan od vladara hrvatskih X. vijeka imao za ženu jednu Madijevku. Prior je glava gradskoga vijeća, koje se sastojalo od sudaca, tribuna i bilježnika. Inače se redovito sastajao gradska skupština, na koju bi dolazili